

Novo v slovenski imenoslovnii literaturi*

Šele leta 1993 se je Slovenski znanstveni inštitut iz Celovca odločil izdati jezikovni priročnik o krajevnih imenih na avstrijskem Koroškem, čeprav je bil že več let pripravljen za tisk in ga je že leta 1988 gmotno podprla tudi tedanja Kulturna skupnost Slovenije. Precej hitreje pa je ukrepala Mohorjeva založba, saj je takoj naslednje leto (1994) izdala nov zemljevid Koroške (v merilu 1:150.000), na katerem se zapis krajevnih imen (razen Št. Jakob namesto Šentjakob) opira že na Zdovčev priročnik. Ne v očitke, temveč bolj v obžalovanje naj že na začetku posebej poudarim, da knjige žal nisem zasledila v prosti prodaji, vsaj v knjigarnah tostran meje ne, s tem pa ji ni zaprta pot samo do tistih bralcev, ki bi jo iz lastne radovednosti ali raziskovalnih potreb z veseljem vzeli v roke, temveč tudi do vseh tistih, ki bi jo iz drugih poklicnih razlogov, npr. za poročanje po množičnih občilih, nujno morali uporabljati.

Avtor priročnika Pavle Zdovc, je koroški rojak in slavist na dunajski univerzi. V spremni besedi je svoj delovni vložek skromno pomanjšal in zasluge zanj pripisal predvsem nekdanjim in današnjim prizadevanjem slovenske jezikovne skupnosti, vendar pa je vsakomur jasno, da se za besedami na naslovnici (»gradivo zbral, izbral in uredil Pavel Zdovc«) skriva levji delež celotnega dela. Iz uvoda zvemo, da je neposredno pobudo za ta slovenistično zasnovani priročnik krajevnih imen zamejske Koroške spomladi 1972 dal dr. Franci Zwitter, tedanji predsednik Zveze slovenskih organizacij na Koroškem,

projekt pa je takoj po ustanovitvi sprejel Slovenski znanstveni inštitut iz Celovca med svoje delovne načrte in ga tudi vsestransko podpiral. Priročnik je zasnovan dvojezično (slovensko in nemško), in je — po Zdovčevih besedah — v prijateljski dar namenjen tudi vsem tistim nemško govorečim, ki se že dolgo zavzemajo za ohranitev slovenščine na Koroškem.

Dosedanja, v primerjavi z drugimi slovenskimi pokrajinami precej obsežna literatura o zemljepisnih imenih na avstrijskem Koroškem, ki se je z novimi publikacijami iz serije Oesterreichische Namenforschung še pomnožila, je bila naravnana predvsem na obravnavo etimoloških in zgodovinskih vidikov, medtem ko so v Zdovčevi knjigi v ospredju predvsem sociolingvistični (normativni, slogovni, medjezikovni ipd.) vidiki teh imen. Nastanku in uresničitvi priročnika so nedvomno botrovale konference za standardizacijo zemljepisnih imen pri Združenih narodih, ki so bile od leta 1967 na vsakih pet let redno organizirane in jih je bilo doslej že šest. Že na prvi (v Ženevi) je bilo namreč vsem članicam priporočeno, naj poskrbijo za normiranje (standardizacijo) vseh zemljepisnih imen na svojem ozemlju, na drugi (maj 1972, v Londonu) pa so bile postavljene konkretne delovne naloge, npr. izdelava seznamov (gazetteer) z normiranimi imeni; te so članice v naslednjih letih ločeno po vrstah zemljepisnih imen članice tudi že objavljale¹. V zvezi s tem so bila izdelana tudi toponomastična navodila, ki predvidevajo upoštevanje izgovora,

* Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem / Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten. — Pisava, izgovarjava in naglas, vezava in sklanjatev, ter izpeljava slovenskih koroških krajevnih imen. — Gradivo zbral, izbral in uredil Pavel Zdovc. — Dunaj: 1993. — Izdal Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu, 347 str.

¹ Do leta 1982 so podobne sezname standardiziranih imen objavile še Grčija, Bolgarija, Romunija in Madžarska (ta je prevzela tudi pripravo teh seznamov za vse Podonavje), medtem ko za Jugoslavijo do njenega razpada podobni seznamii niso bili objavljeni.

naglasa in transliteracije teh imen v mednarodni (latinični) črkopis. Med prvimi je (leta 1975) izšlo delo *Geographisches Namenbuch Oesterreichs*, ki ga je v sodelovanju z avstrijsko kartografsko komisijo (Odsek za kartografsko imenoslovje) pri Avstrijskem geografskem društvu pripravil J. Breu. Z manjšinskega, slovenskega stališča je ta seznam za dvojezično avstrijsko Koroško dopolnila prav Zdovčeva knjiga - po svoji vsebini pa ga je še presegla.

Postavljena naloga je spet aktualizirala jezikoslovni pretres imen, saj se razume samo po sebi, da mora biti uradna, normirana imenska oblika hkrati tudi jezikovno pravilna. In jezikovno pravilno je za Zdovca tisto, kar je glede pravopisa, pravorečja, oblikoslovja in tudi skladnje usklajeno s pravili in načeli sodobnega slovenskega knjižnega jezika, kot jih ugotavljajo in predpisujejo slovenska slovnica, pravopis in slovar knjižnega jezika. S tem pa se je tudi odločno upr. vsem tistim nagibom na Koroškem, ki si prizadevajo koroška krajevna imena znova kar preveč »ponarečiti« in jih odtrgati od že uveljavljenega izročila ali usmerjenosti zapisovanja. Zdovc se je pri svojem delu zgledoval po *Krajevem leksikonu Slovenije* (Ljubljana, I/1968, II/1971, III/1976, IV/1980), ki ob vsakem krajevnem imenu dosledno navaja tudi njegove predložne zveze, pridevnike iz njega in imena za prebivalce in prebivalke. Prav zato se Zdovčeva knjiga kljub razločkom po zasnovi imenika v marsičem ujema tudi s priročnikom *Slovenska krajevna imena* (Ljubljana, 1985, Leksikon Cankarjeve založbe), v katerem so iz čisto slovenskih jezikovnih potreb in brez notranje povezave s prej omenjenim mednarodnim projektom krajevna imena (in njihove tvorjenke) normirana še natančneje kot v *Krajevem leksikonu Slovenije*. Zato se oba priročnika medsebojno dopolnjujeta tudi v arealnem smislu, tako da danes podobno delo manjka le še za slovensko zamejstvo v Italiji (Furlanija-Julijska krajina) in na Madžarskem (Porabje).

Projekt je bilo mogoče uresničiti samo ob pomoči zanesljive in pregledne imenske podatkovne baze, zato je bila zastavljena zelo široka akcija. V njej naj bi se izpisala krajevna imena, kot so se pojavljala v periodičnih (bibliografija obsega 40 naslovov časnikov, časopisov, revij in letopisov) in neperiodičnih tiskanih virih (bibliografija obsega 43 naslovov), dalje v uradnih in

neuradnih krajevnih imenikih med letoma 1905 in 1985, poleg tega pa tudi v imenoslovni znanstveni literaturi. Po Zdovčevih informacijah je bila za obdobje 1900-1916 temeljito izpisana približno polovica vseh virov, za obdobji 1921-1941 in 1945-1982 pa so izpisi skoraj popolni, medtem ko so za čas med letoma 1977 in 1982 izpisani tudi časniki kot so Večer (Maribor), Delo (Ljubljana) in Primorski dnevnik (Trst). Vzporedno s tem je ob pomoči poldruga stotnije informatorjev iz vseh koroških narečij potekalo preverjanje krajevnih imenskih oblik, njihovega izgovora in naglaševanja. Sistematično zbrana in zato nedvomno dotlej najpopolnejša gradivna zbirka, ki je praktično prvič zajela tudi bogat izimenski fond, je omogočila razmeroma celovit vpogled v imena in zgodovino njihovega evidentiranja ter zapisovanja v tem stoletju. Tudi v priročniku je gradivo nazorno podano in prikazano, tako da je zelo lahko spremljati posamezne imenske oblike (s pisnimi ali drugimi različicami pa tudi z imenskimi sinonimi) pa tudi ustaljevanje slovenskih nadnarečnih imenskih oblik oziroma tudi nekaj omahovanja pri zapisovanju posameznih sestavin v imenih, npr. zapisovanje *ves-vas* ali pa v posameznih dobah izrazitejše etimološke/zgodovinske posege v imena. Prav ti (za siceršnje naravo priročnika) dodatni podatki bodo gotovo razveselili tudi imenoslovce ter etimologe, saj se vse prepogosto srečujejo z nezanesljivimi, po različnih poteh nastalimi imenskimi oblikami, med katerimi se je velikokrat komaj še mogoče znajti, pa čeprav tudi ta priročnik ne bo rešil vseh tovrstnih težav. Prim. imenske oblike, ki krožijo (tudi) po literaturi kot izrecno narečne: **Zaholmec** (za **Zahomec**), **Rinkovlje** (za **Rinkole**), **Svojnica** (za **Osojnica**), **Olševnica** (za **Olšenca**), **Selje** (za **Selo**) itd.

Knjiga je razdeljena na vrsto poglavij: *Spremna beseda*/Vorwort, *Uvodna pojasnila*/Erläuterungen und Hinweise, *Kratice in kvalifikatorji*/Abkürzungen und Qualifikatoren, *Imenik*/Namenbuch, *Seznam variant*/Variantenverzeichnis (vsebuje slovenske imenske različice, ki niso bile sprejete v geselske članke in jih ne moremo šteti za zelo redke zapise ali celo posebnosti iz imenikov, se pa razlikujejo od gradiva, izpisanega iz periodičnega tiska ali drugih knjižnih del), *Deutsch-slowenisches Ortsnamenverzeichnis*/Nemško-slovenski seznam krajevnih imen, *Povzetek uradnih in neuradnih seznamov*

krajevni imen 1905-1982/Synopsis amtlicher und anderer Ortsnamenverzeichnisse 1905-1982 (vsebuje imena 797 krajev na zemljepisnem območju, ki ga zajema šolska odredba iz oktobra 1945), *Dodatki/Nachtrag* (z imeni koroških pokrajin, avstrijskih zveznih dežel in njihovih prestolnic), *Tiskani viri in literatura/ Gedruckte Quellen und Literatur ter Priloge/Anhang* (Priloge vsebujejo devet najpomembnejših politično-pravnih listin, v številni avstrijsko državno pogodbo, ki so nastale med oktobrom 1945 in septembrom 1977 in urejajo obseg dvojezičnega ozemlja ter določajo obseg manjšinskih pravic. Od šolske odredbe, s katero je bilo po drugi svetovni vojni kot dvojezično priznано ozemlje 63 občin v političnih okrožjih Velikovec, Celovec, Beljak in Šmohor, do Zveznega zakona o dvojezičnih krajevnih napisih na Koroškem z dne 6. julija 1972, s katerim je bila pravica do dvojezičnih napisov enostransko omejena na samo 205 krajev in v zvezi s katerim je prišlo do znane afere z napisnimi tablami).

Samo v nemških *Erläuterungen und Hinweise* je Pavel Zdovc reagiral na tudi politično (negativno) obarvano trditev, ki je bila zapisana v članku *Die authentische slowenische Schreibung der 205 Ortsnamen* (Kärntner Tageszeitung št. 186, str. 3; 17. avgusta 1972), da so imena z besedno obliko *vas* v več kot 80 krajevnih imenih dvojezičnega območja posledica novejšje jugoslavizacije. Zdovc na podlagi zapisa teh imen v uradnih in neuradnih virih v času od leta 1900 naprej ugotavlja dve usmeritvi: zapis *vas* je prevladoval po letu 1900 in vse v trideseta leta celo v časopisu *Koroška Domovina* in njegovi naslednici *Koroški Domovini/Kärntner Heimat!* (skupaj do leta 1934), nato pa spet po letu 1945, zapis *ves* pa se je uveljavil v tridesetih letih (do leta 1941) in se nato samo v delu tiska spet uporabljal v petdesetih in šestdesetih letih. V sedemdesetih je celo v publicistiki znova prevladal zapis *vas*. Zdovc rabe oblike *vas* ni upravičeval s tradicionalnim razlogom², temveč jo je utemeljeval z dvema sinhronima »koroškima« jezikovnima razlogoma: prvič, oblika *vas* je znana tudi na majhnem ozemlju štirih občin

na koroškem JV, in drugič, v koroških govorih se poleg najbolj znane oblike z *e* (*ves*) v stranskih sklonih pojavljata tudi obliki z *i* in *ʷ* (*vi-si/vʷsʷ*). K temu lahko navedemo še pet takšnih imenskih oblik celo iz staroavstrijskih uradnih imenikov: prim. **Betinja Vas** (1905/1918), **Dolinja Vas** (1905) poleg **Dolinja Ves** (1918), **Ramiča Vas** (1905) poleg **Ramiča Ves** (1918) »Ramovča vas, n. Rammersdorf«, **Velika Vas** pri Šmohorju-Prešeško jezero (1905, 1918), **Žavna Vas** (1905) poleg **Žavna Ves** (1918) »Žavha vas/n. Salchendorf«. Kasneje teh oblik v uradnih imenikih ni več.

Osrednji del, *Imenik*, vsebuje okrog 1136 abecedno urejenih geselskih člankov, vendar pa to ne pomeni tudi tolikšnega števila (današnjih uradnih) krajev. Med geselskimi imeni so namreč zajeta tudi uradna/neuradna imena za (današnje) dele naselij, kot so **Sine/n. Sinach** »(neuradno krajevno ime) del kraja Bistrica v Rožu«, **Čavje/n. Paradies** »del vasi Zgornje Borovlje«, **Vetrinj/n. Viktring** »predmestje v Celovcu«, poleg tega pa tudi imenski sinonimi (tj. enakovredne imenske dvojnice) za isti kraj. Sam geselski članek pa po vrsti vsebuje še podatke o naglasu, v spornih primerih o izgovoru (glasovnih sklopov), nemško ime kraja, podatke o predložni rabi krajevnih imen (zaporedje: M/T/R), sledijo ugotovljene imenske različice, pridevnik(-i) in poimenovanja za prebivalce, čisto na koncu pa še ubikacijski podatki.

Imenske različice bi lahko razvrstili v dve skupini: V prvi so tiste, ki so po Zdovčevi presoji (približno) enako pogostne in ustrezne (tj. približno enakovredne, pri čemer pa ni jasno, ali približno enaka ustreznost avtomatično izhaja že iz približno enake pogostnosti, ali pa je odvisna še od kakega drugega merila). V drugi skupini pa so takšne imenske različice, ki jih avtor označuje kot pogovorne (krajevne), knjižne, publicistične, redke, zastarele itd. in se po kaki jezikovni potezi ločijo od geselskega imena, npr. **Pogôrje/Pogôrje**; **Podjerberk/Pod Jerberkom**; **Plešerka/M na Plešerki/v Plešerki**; **Satnica/Sotnica**; **Lokavica/Lokovica**; **Orlača vas/Orliča vas** itd. Merila za uvrstitev v

² Uvajanje zapisovanja krajevnih imen s sestavino *vas* v tej obliki na vsem slovenskem jezikovnem ozemlju je bilo povezano z zavestnim prizadevanjem in vseslovenskim soglasjem, da se zapis (in oblika) krajevnih imen kar najbolj približa slovenski knjižni normi. Prvič se je to zgodilo že ob pripravljanju *Zemljevida slovenskih dežel* pri Slovenski matici in drugič leta 1972 v zvezi s pripravami načel za novi pravopis, prim. A. Šivic-Dular, Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen, XXV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 3.-15. julij 1989. Zbornik predavanj, Ljubljana, 1989, str. 90.

drugo skupino (in vice versa določitev geselskega imena) ali za izbiro konkretne slogovne označbe bralcu kljub pojasnilom niso vselej povsem razvidna. Jasno je pa le, da normirana geselska imenska oblika ni zmeraj enaka tisti, ki jo Zdovc označuje kot knjižno, tj. »izrazito knjižno, omejeno na pisno rabo«, prim. **Polane** pri Šentlipšu v Podjuni/ n. **Polena**, za katere obstajajo naslednje različice: **Polena**, **Polana** in **knjiž. Poljana**. Imena iz prve skupine se pojavljajo kot geselska, na medsebojno povezanost dveh imenskih različic pa opozarja veznik **in**. V geselskih pari nastopajo tudi nemška krajevna imena, prim. **Annabichl** in **Trnja vas**, **Afritz** in **Cobrc**, nasproti obema slovenskima dvojnica: **Jezerce** in **Zgornje Jezerce**, **Spodnje Kraje** in **Muta** itd. Imena druge skupine so na geselsko ime vezana z besedico **tudi** in v priročniku ne nastopajo v samostojnih geslih; večinoma so evidentirana tudi v *Seznamu variant*, npr. **Juena** za **Juenna** »antična rimska naselbina med Čepičami in Globasnico«, **Vajškra** za **Landskron**, **Dhovše** za **Lendorf**, **Malnica/Malnice** za **Mallnitz**. V *Seznam variant* so uvrščene (tudi) redkejšje publicistične imenske različice, med njimi celo takšne, ki jih nikjer drugje v knjigi ne moremo preveriti, npr. **Kerbasi** (Celovec) za **Kerbach**, glasovno-grafične variante **Labienče/Labijenče** (Čajna) za **Labenče**, **Otna/Atna vas** (Velikovec) za **Vata vas** (ni pa npr. v seznamu različice **Ata vas**, izpisane na str. 261 iz imenikov iz leta 1905, 1918). Med geselskimi krajevnimi imeni prevladujejo enobesedna, npr. **Blato**, **Borovniče**, **Krejance**, manj je dvobesednih (prevladujejo zveze s prilastki, kot so **dolnji** in **spodnji/gornji** in **zgornji**, **mali/veliki**, **stari/novi**, **dolgi**, **suh**, **sveti**, s samostalnikom **vas**). V vlogi krajevnega imena so redkejšje (v mikrotoponimiji pa precej pogostejše) še razvidne predložne zveze, npr. **Za Mirom/n. Mauern** »(neuradno krajevno ime) del Ričke vasi pri Malem Šentvidu«, **Pri Dravi/n. Draugegend/Bei der Drau**, **Pod Pečmi/n. Steinkogel**, precej več pa jih je takšnih po izviru, npr. **Zablate**, **Zabrda**, **Napole**, ki se v krajevni rabi deloma tako še vedno uporabljajo, npr. geslo **Zavrh** pri Šmarjeti v Rožu: **Za Vrhom** in **za Vrhom**; geslo **Zakamen** pri Velikovcu: **Za Kamenom** in **za Kamenom**. Ponekod se imenske dvojnice razlikujejo samo po predlogu v predložni zvezi, npr. **Špital ob**

Dravi/n. Spittal an der Drau ob redkem **Špital na Dravi**.

Imenske oblike v geslovníku imenika so praviloma usklajene z oblikami v *Povzetku uradnih in neuradnih seznamov krajevnih imen 1905-1982* (dalje: PUNI) celo v »popravljenih« imenih, kot je (**Spodnje/Zgornje**) **Teharče** namesto dotlej prevladujočega **Tehanče**. Redka (pisna) neujemanja, npr. **Zalha vas** in **Žavha vas** (PUNI 271), je treba šteti zgolj za neuskklajenost. Vendar pa se v geslovníku PUNI praviloma na drugem mestu navajajo tudi imenske različice, ki so izjemoma tudi na prvem mestu **Šmarkeš/Šmarkež**.

Geselska imena so torej pisana po načelih slovenskega pravopisa. Najpogosteje gre za pisanje velike začetnice v večbesednih imenih, prim. **Lačni Breg**, **Zgornji Kot**, **Zgornja Vrata**, **Štalenska Gora** »zbirno ime za domačije, raztresene po južnih pobočjih« (toda **Štalenska gora**), **Šmihelska Gora/n. Michaelerberg** »vas z raztresenimi domačijami in dješko podružnico Šmihel«. Samo v redkih primerih takšne usklajenosti ni, npr. gesli **Pri Sedmih studencih** in **Šentlenart pri Sedmih studencih** namesto **Pri Sedmih Studencih** (kraj) ali **Pri sedmih studencih** (mikrotoponim). Poenoten je tudi zapis zložnega **r**, prim. **Pogrče** namesto dotedanega **Pogerče**, **Gabrje** namesto **Gabrije**. Verjetno spada v to skupino tudi popravek **Zilska Bistrica** (**DK**) v **Ziljska Bistrica**.

Slovenskim geselskim imenom sta tokrat prvič s fonetičnim zapisom v nemško-slovenskem seznamu dosledno določena tudi izgovor in naglasno mesto, v imeniku pa (poleg navedenega izgovora samo za posamezne grafeme/skupine grafemov) še tonem. V koroških imenih je to smiselno, celo nepogrešljivo tudi zato, ker tonemsko naglaševanje avstrijski koroški govori na splošno ohranjajo. Pri tem se je Zdovc popolnoma opiral na informatorje in na zbrano narečno gradivo. V primerih pa, ko tonema ni mogel enoumno določiti (brez še gostejše mreže ali pa zaradi neenakega izgovora v bližnji in daljni okolici), navaja obe tonemski dvojnici, prim. **Toplice**, **Napole**, **Rove**, **Šentjob** itd. Da se v nekaterih imenih lahko srečujemo tudi z več naglasnimi mesti, vidimo npr. v geslu **Gorčica** pri Vetrinju/n. **Goritschitzen** z dvojnico **Goričica**.

Zgodovina izdajanja uradnih in neuradnih publikacij, ki vsebujejo krajevna (ali druga zemljepisna) imena, je hkrati zgodovina prečiščevanja in ustaljevanja njihovega zapisa; ta je močnejše omahoval samo pri zapisovanju določenega odstotka imen. Med pregledovanjem priročnika, ki naj bi po avtorjevih trditvah predvsem sistematično uskladal zapis imen z normo knjižnega jezika, sem preštela, da se okrog 200 geselskih oblik pisno ne ujema z zapisom v izdaji *Dvojezična Koroška*³ (dalje: *DK*), kjer se je zapisovanje tudi prečiščevalo, in da se Zdovc ponekod spet vrača k še starejšim zapisom, npr. iz seznama V. Klemenčiča *Koroška*. Število razločkov bi se nedvomno še povečalo, če bi hkrati upoštevali imenske različice po geselskih člankih. Če te različke razvrstimo v skupine, se pokaže, da prevladuje zapisovanje velike začetnice in zapis morfema **Šent-** (namesto **Št.**), razlike so v (najpogosteje) desnem dopolnilu imen, samo deloma pa gre za univerbizacijo iz predložnih zvez (in tudi narobe, ko spet daje prednost predložni zvezi). Pri nekaterih imenih lahko bralec tudi ugotovi, da je popravke omogočila za priročnikovo podlago sestavljena kartoteka. Zdi se, da med takšna imena spadajo npr. **Pulpače/n. Pulpitsch** (dotlej: **Pulpiče**, ki ga Zdovc niti ne omeni), **Žleben/n. Schleben** (dotlej **Žlebenje**), morda tudi **Za Mirom** (prej tudi že **Zamir**). Koliko je tovrstnih popravkov v priročniku, ni povedano in škoda, da niso kako zaznamovani, saj jih bralec iz predstavljenega gradiva sam tudi ne more zmeraj zanesljivo izluščiti. Med najzanesljivejša, tradicionalno uveljavljena načela v priročniku spada nadomeščanje (narečnih) dvoglasnikov s knjižnimi enoglasniki, včasih z zgodovinsko-etimološkimi, drugič pa z glasovno najbližjimi knjižnimi ustrezniki. Le maloštevilne primere, kot sta **Puedab** »Pudab« ali **Dieščice** »Deščice«, najdemo samo še v seznamu redkih slovenskih variant. Na splošno je mogoče trditi, da Zdovc v prizadevanju za normirano obliko ne posega v imensko obliko tako, da bi imena na glasovni in oblikoslovni ravni dosledno ali strogo »poknjiževal« v etimološko-zgodovinskem smislu in uveljavljal tip prednarečnih (zgodovinskih) oblik. Dobro se namreč zaveda, da je (vmesni) narečni razvoj neizpobit-

na stvarnost in da so za prepoznavanje določenega kraja prav jezikovne lastnosti imena, kot so njegova (krajevna) zvočna podoba in oblika, nenadomestljive, zato jih pri normiranju ni mogoče spreminjati, temveč le usklajati z določenimi knjižnimi pravili. Razlike v zapisovanju med Zdovčevimi in dotedanjimi imenskimi oblikami so nastale predvsem pri podajanju narečnih glasov ali njihovih sklopov, ki jih v knjižnem jeziku ni ali pa se zapisujejo z drugimi ali z več grafemi, npr. **g/h: Grunciče (DK: Hrunčiče), Gorce/Horce (prej Gorce), Haber (prej Gaber), l/v: Žalha vas/n. Salchendorf** (po letu 1970 **Žavha Vas**), **Olšenca** pri Velikovcu/n. **Oschenitzen** (z dvojnico **Olšenica**, v *DK* **Ovšenica**, pred tem tudi še **Oišenica/Oiševnica**), **nj/n: Lesine/n. Lassein** (pred tem **Lasinj/Lesinje**), **Škrbinja** nad Grabštajnom/n. **Skarbin** (pred tem **Škrbina**), **lj/l: Dropolje** (Klemenčič: **Dropole**), **b/v/l: Skobiče** pri Šentjurju na Zilji (pred tem **Skovče**), **Vitenče** pri Goričah v Ziljski dolini/n. **Wittenig** (ob različicah **Blitenče** in **Videnče**), **Žužabce** pri Štefanu na Zilji/n. **Sussawitsch** (pred tem različno, tudi **Žužavce** in **Žužalce**), **a/e: Plašišče (DK: Plešišče)**. V smeri krajevno govorene oblike se je odločil tudi v primeru, kot je **Šentožbolt/n. St. Oswald** (pred tem **Št. Ožbald**) ali **h:-o-: Ovše** pri Šenttomažu/n. **Gottesbichl** (narečno **Hoše** pred tem pisano kot **Govšje**). Seveda pa izbira grafemov neizogibno določa tudi ustrezno asociativno zvezo z občnimi imeni, prim. **Ivnik** (k **iva** ali **ilo-vica**), **Beznica/n. Wesnizen** (dotlej **Besnica**, prim. k **bez-eg** in ne k **bes-en**). Razmerje med govorenimi in pisnimi imenskimi oblikami je v priročniku najbolj uravnoteženo pri demotiviranih imenih (tj. z zabrisanim besednim pomenom) imenih, posebno kadar so se tudi po drugih jezikovnih lastnostih (zlasti pregibanju) oddaljila od občnih imen, saj prevedbe v najbližje knjižne glasove skorajda nič ne ovira. In končno Zdovc upošteva tudi dejavnik ustaljenosti imen, ne glede na njihovo (etimološko) pravilnost ali celo ne glede na medsebojno usklajenost, npr. v primerih **Strugarje/n. Strugarjach** in **Mlinare** pri Beljaku/n. **Müllnern bei Villach**. V celi vrsti primerov pa se omenjeni načeli pri normiranju skorajda nujno v različno močno prepletata, zaradi česar tudi

³ Seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške. Celovec, 1982. Prim. še Vladimir Klemenčič, *Koroška*. Karta in imenik slovenskih in nemških krajevnih imen. Maribor, 1972

nobena kodifikacija krajevnih imen doslej ni bila tako dognana, da bi bilo zapisovanje vseh krajevnih imen sprejemljivo za vse.

V nadaljevanju bi rada na konkretnih imenskih oblikah iz priročnika, ki se po zapisovanju ločijo od zapisov po dosedanjih seznamih (ne vezano na veliko začetnico), ponazorila nekaj Zdovčevih vodil in značilnosti pri normiranju koroških slovenskih imen.

Primerov za predložno zvezo oziroma že univerbizirano ime je v imeniku veliko in tudi z normativnega stališča sta obe nesporno pravilni. Z razvojnega vidika pa so predložne zveze seveda starejše in navadno izvirajo iz mikrotoponimije. Med obravnavanim priročnikom in starejšimi imeniki je glede tega (celo v obeh smereh) več razlik. Bralec iz primerov, kot je **Gora**(1x) (z dvojnico **Na Gori**), lahko domneva, da se je položaj prve imenske oblike okrepil, ne more pa zmeraj presoditi, kako upravičeno se v geslu (tj. na prvem mestu) pojavlja imenska oblika kot je **Drava** (2x), saj je starejši viri sploh ne izkazujejo (medtem ko se samo kot njena dvojnica pojavlja dosedanje edino ime **Na Dravi**). Razumljivejše je enakovredno pojavljanje imen, kot sta **Podpeca** in **Pod Peco/n. Koprein Petzen** (pred tem samo v predložni obliki **Pod Peco**). Skozi kolikšne zagate mora krajevno ime na poti do svoje ustalitve — in z njim vred jezikoslovec — se vidi tudi iz imenskih gesel, kot sta **Pod Turjo** in **Poturje** na **Zilji/n. Neuhaus an der Gail**, za katere obstajajo še različice **Podturje R Podturja**, **Podturja R Podturje**, **pod Turjo** (pričakovali bi ***Turja**), pri čemer v knjigi navedeni viri ne izkazujejo oblike **Poturje** s poenostavljeno skupino *dt>t*.

Med najopaznejša in dosledna spadajo v priročniku (številčno redka) poknjižjenja, ki imajo svoje korenine že v začetku tega stoletja in pri katerih se del (prvotno večbesednega) imena nadomešča s knjižno (etimološko drugačno) pomensko ustreznico. Med takšne se uvršča npr. zamenjava prilastka **zvrhnji** s prilastkom **zgornji**, npr. **Zgornji Kot** (ob še navedeni krajevni različici **Zvrhnji Kot**), ki je že pred Zdovcem skorajda prevladala. Za primer posega, ki pa se povečini ni ustalil v predloženi obliki, so krajevna imena iz svetniških. Tako vsebuje geslovník imenika samo 7 geselskih imen s prilastkom **sveti**, 66 s **šent-** in 37 z obrušnim **š-**. Število vseh treh bi še nekoliko zraslo, če bi

pritegnili imenske različice iz geselskih članokov. Iz zapisov v PUNI se vidi, da se je samo v imenikih iz let 1905, 1918 (tedaj tudi drugod po Slovenskem) dosledno zapisovalo **Sv./Sveti**, nato pa je po drugi vojni začel prodirati zapis **Št.** (n. **St.**) in je kot **Šent-** končno skoraj povsem prevladal. Če je pred desetletji za narečno veljalo ime s **Šent-**, se danes (v priročniku) kot izrazito narečna štejejo le imena, ki hkrati kažejo svetniško ime v narečni obliki, npr. **Šentvoranc** (za **Šentlovrenc**), **Šentvamprat** ali celo **Škvamprat** (za **Šentlambert** pri **Vovbrah**), **Šentanjel** (za **Šentdanijel** nad **Grabaljo** vasjo) ipd.

Zdovc je v smislu približanja knjižnim občnoimenskimi ustrezniciam poknjižil koroška krajevna imena z živimi narečnimi občnoimenskimi korelati, četudi so se oblikoslovno od teh morebiti oddaljila. Tako je v priročniku potrdil odločitev, da se namesto **ves** v normirani obliki zapisuje **vas**, kar je bilo kot vseslovensko pisno načelo (že drugič) sprejeto na pravopisnem dogovoru leta 1972. Krajevna imena **Nograd/Noigradi** je dosledno poknjižil v **Vinogradi**(3x), čeprav viri iz priročnika po letu 1970 izkazujejo samo obrušeno imensko obliko. V geslovníku imenika se vsi kraji imenujejo **Dole**(16x), in ne **Dole/Dule**. Pri tem se samo pri sedmih krajih kot krajevna navaja tudi oblika **Dule**, medtem ko sta v PUNI obliki razvrščeni takole: od 14 takšnih krajev imajo trije navedeno samo obliko **Dole**, pri osmih (vštevši hiperkorektno **Dolje**, ki se pri šestih krajih pojavlja od leta 1970) oblika **Dole** prevladuje, le pri treh prevladuje oblika **Dule**. Statistično se »poknjiževanje« teh imen skozi čas vidi v zmanjševanju pogostnosti oblik **Dule** (npr. v imenikih iz let 1905 in 1918 se pojavlja še v polovici primerov, tj. 12x od 24 pojavitev, v virih po letu 1970 pa manj kot v četrtini primerov, tj. 10x od 42 pojavitev). Tudi kraji z imenom **Dobrova/Dobrava**(12x) so v geslovníku imenika zapisani vsi kot **Dobrava**. V virih po letu 1970 najdemo zanje samo 25 zapisov (od 33 potencialnih), in to 23x **Dobrova** in samo 2x **Dobrava**; nasprotno pa je v imenikih iz let 1905 in 1918 ter neuradnih virih 1945, 1963 pri 18 zapisih teh imen (od 22 potencialnih) nesporno prevladala oblika **Dobrova**(12x, medtem ko se **Dobrova** pojavlja samo 6x). Da je spreminjanje imenske oblike povezano s knjiženjem, se vidi iz naglasnega mesta v toponimih **Dobrava** (in ne kot v občnem imenu

dobrava). V imenu **Brege R mn Breg** je krajevno **Breje R mn Breg** (tj. s posplošenim **Brej-e**, narečno nastalim iz **T mn *Brege**) ponovno »prevedeno« in zblížano s knjižnim **breg**. Med imena s »prevedeno« obliko sodijo še imena **Šmarten**; priročnik jih navaja samo pri delu krajev kot krajevne imenske oblike (prim. geslo **Šmartin** pri Rožeku) in **Zdovc** jih dosledno zapisuje kot **Šmartin**. Popolne enotnosti v smeri knjižnega **laz** ni pri zapisovanju in tudi ne pri vrednotenju krajevnega imena **Laze**(2x). Tako je npr. za **Laze** pri Kostanjah/n. **Laas** kot samo krajevno navedeno **Vaze**, medtem ko imajo **Laze** pri Beljaku/n. **Vassach** (**Gross/Klein-vassach**) enakovredno imensko obliko **Vaze**. Nasprotno pa je **Zdovc** ohranil narečju bližjo obliko v imenih **Ladine**(2x).

Tudi pri podajanju morfemske sestave imen **Zdovc** praviloma ne etimologizira. To se opaža na številnih imenih oziroma na njihovem korenem morfemu, npr. **Tuce** pri Radišah/n. **Tutzach** (samo tako po letu 1970 v neuradnih virih; v novejših uradnih imenikih je **Tulce**, kar zagovarjajo tudi nekateri jezikoslovci⁴). Tudi nekorenskih morfemov **Zdovc** ne zapisuje zmeraj enako, vendar pa jih v še ne ustaljenih imenskih oblikah praviloma približuje njihovi govornjeni podobi, v ustaljenih pa knjižnim morfološkim oblikam. Tako izkazuje npr. nenaglašeno pripono **-ica** vrsta geselskih imen, kot so **Ribnica**(2x), **Bistrica**(5x), **Breznica**(3x) itd., ki jih štejem za ustaljene zato, ker za nobeno med njimi v citiranih imenikih in virih ni drugih oblik. Za del imen pa poleg geselskih imenskih oblik, npr. **Timenica**/n. **Timenitz**, **Teholica** in **Dholica**/n. **Techelsberg** itd. v geselskih člankih lahko najdemo še (pogovorne) oblike **Timenca** (tak je tudi uradni zapis iz leta 1905), **Tholca** in **Dholca**. Del imen pa je predstavljen tudi v geslu samo v obliki s pripono **-ca**: **Partovca**/n. **Portendorf** (toda **DK Partovica**), **Stopca**/n. **Stobitzen** (poleg **Stopce** in **Stobce**, vendar pa v **DK: Štobice**). Tudi imena s pripono **-ec** so praviloma uvrščena med geselska, npr. **Rjavec** (tako od leta 1970 naprej, prim. **Rjavec** in **Rejavec**), **Zahomec** (tako v imenikih po letu 1970) poleg pogovornih **Rjavc**, **Zahomc**, navedenih v geselskih člankih. Podobno večkrat ohranja nenaglašeni **-ič** v imenih, kot so **Skočiče**/M v **Sko-**

bičah (s citiranimi različicami **Skubiče** in **Skoviče**, čeprav se pred tem piše le **Skovče**), **Sreplice** pri Gospe Sveti/n. **Stuttern** (z dvojnico **Srepče**), vendar pa tudi obrnjeno, tj. **Trešče**/n. **Dröschitz** (dotlej v neuradnih virih po drugi vojni le **Trešiče**).

Geselske imenske oblike se ponekod razlikujejo glede vrste in celo števila ugotovljivih pripon; pri tem niti ne mislim na primere, kjer bi tovrstne razločke povzročili etimološki posegi v govornjeno imensko obliko. Vzroki za takšno stanje iz priročnika navadno niso razvidni, lahko pa so različni. Tako je **Brezje** pri Mohličah/n. **Pirk** nadomestilo dotedanje **Breza**, kar je verjetno drugotni prevod iz nemškega imena, tudi pri **Brankovec**/n. **Frankenberg** namesto doslej doslednega zapisa **Brankovca** se zdi, da gre le za odpravo napake, saj je po **Zdovčevih** podatkih **Brankovca** bližnje gorsko ime. Besedotvorne razlike v geselskih imenskih oblikah lahko nastajajo tudi zaradi preferiranja genetsko starejše oblike, prim. geslo **Trebljenje**/M v **Trebljenjah** in v **Trebljenju** (vendar pa variantno tudi **Treblje**, kar se po letu 1970 sicer uveljavlja kot edina oblika). Manj razvidno pa je za bralca, kako so nastali razločki, kot so npr. **Mostič** pri Kotmari vasi/n. **Mostitz** (toda krajevna dvojnica **Mostec**, ki prevladuje po virih od leta 1970 naprej), **Lipovo** (toda starejše **Lipova** in še starej še tudi **Lipje**), **Brezje** nad Grebinjem/n. **Wriesen** (v geselskem članku tudi dvojnica **Brezovje**, ki je edina v imenikih pred letom 1970).

Glede slovničnega števila zemljepisna imena pogosto omahujejo, saj je zanje to le še formalna slovnična kategorija, ki praviloma določa samo sklanjatveni vzorec/ vzorce, torej se približujejo tistim občnim imenom, ki ne poznajo vseh treh spolov. Takšni primeri so npr. geslo **Lipica** pri Radišah/n. **Lipizach** (v imenikih prevladuje množinsko **Lipice**) ali geslo **Brege** pri Pliberku (v imenikih prevladujeta edninski obliki **Na Bregu** in **Breg**), ali pa se kot variantni navajata celo obe, npr. **Močidle** z različico **Močidlo**/n. **Matschiedl** (tudi v imenikih že obe možnosti).

S tem poročilom sem želela še posebej opozoriti na dragoceno in kulturno dejanje tako gospoda Pavla **Zdovca** kot tudi **Znanstvenega inštituta v**

⁴ D. Čop, *Onomastica jugoslavica VI*, 1976, str. 99, je zagovarjal obliko **Tulce** kot pravilnejšo.

